

НАОЧНІСТЬ У ПІДРУЧНИКАХ ДЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЯК ЗАСІБ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Ліпчевська Інна,

аспірант, науковий співробітник,
відділ навчання мов національних меншин та зарубіжної літератури,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна

 innalipchevska@gmail.com

Перші згадки про наочні навчальні матеріали можна знайти в описах шкіл стародавніх Китаю, Єгипту, Греції та Риму, а перші праці щодо обґрунтування доцільності їх використання в навчанні датуються початком II століття (автор – вчений мусульманського середньовіччя Аль-Біруні). Також нариси щодо наочності є в роботах Т. Мора («Утопія», 1516 р.), Ф. Рабле та Т. Кампанелли («Місто Сонця», 1602 р.). Загалом, можна стверджувати, що поступово сформований у працях Я. Коменського («золоте правило дидактики»), Й. Песталоцці («вищий принцип навчання людства»), А. Дістервега (правила навчання) та К. Ушинського («необхідна умова навчання») принцип наочності лишається сталим і в сучасній дидактиці початкової освіти. Так, О. Савченко зазначала, що він «зберігає своє важливе значення, оскільки забезпечує чутливу основу сприймання, запобігає формальному засвоєнню невідомих явищ і понять...» (Савченко, 1997, с. 100). У сучасній педагогіці початкової освіти принцип наочності передбачає навчання «на основі живого сприймання конкретних предметів і явищ дійсності або їх зображень» (Волкова, 2007, с. 317) та є «сукупністю норм, які впливають із закономірностей процесу навчання і стосуються пізнання дійсності на основі спостережень, мислення і практики на шляху від конкретного до абстрактного і навпаки» (Ягупов, 2002, с. 273).

Одночасно із беззаперечною користю її раціонального використання на сторінках підручників для початкової школи з метою реалізації функцій узагальнення (від конкретного до абстрактного), експлікування (ілюстрації), контролю (верифікації на практиці) навчальної інформації, стимулювання (активізації) навчальної діяльності класу, загальновідомими є ризики негативного впливу на успішність учнів необдуманого та надмірного застосування візуальних (а також аудіо-візуальних) матеріалів. Зловживання наочністю призводить до розсіювання уваги учнів, погіршення засвоєння ними навчальної інформації. Також неврахування тріади компетентнісного, діяльнісного та особистісно-орієнтованого підходів (яким мають відповідати як мета та завдання уроку; так і сукупність технологій, методів та прийомів навчання, які ви-

користуються) може спрямувати процес навчання до суб'єкт-об'єктної взаємодії між вчителем та учнями.

Ефективне залучення засобів візуалізації навчальної інформації (візуальної наочності) у підручникотворення в початковій освіті передбачає їх дидактично та методично виважене системне використання, що визначає необхідність дотримання:

- наочності (простоти та зрозумілості) матеріалів для учнів, тобто відповідності візуалізації віковим особливостям дітей молодшого шкільного віку, наявному в них активному лексичному запасу та врахування психологічних закономірностей їх зорового сприйняття;
- необхідної та достатньої інформативності візуалізації, її відповідності семантиці навчального матеріалу;
- синергетичного поєднання словесної та візуальної форм представлення інформації (їх взаємоузгодження та взаємодоповнення);
- лаконічності зображення: обмеження кількості його деталей; мінімалізму та гармонійності використаної гами кольорів; візуального акцентування ключових елементів;
- естетичності візуального контенту.

Загалом, візуальна наочність є одним з стрижневих елементів підручника для початкової школи.

Список використаних джерел

- Волкова, Н. П. (2007). Педагогіка. Київ: Академія.
- Ліпчевська, І. Л. (2021). Візуалізація в освіті: Сучасний підхід до використання наочності. *Світ дидактики: Дидактика в сучасному світі*, 196–197. <http://lib.iitta.gov.ua/728087/>
- Малихін, О. В. (1999). Формування потреби в самоосвіті як засобу розвитку творчої особистості вчителя. *Творча особистість учителя*, 48–55.
- Малихін, О. В. (2011). Аспективний аналіз категорій пізнавальна самостійність і пізнавальна активність у контексті організації самостійної навчальної діяльності студентів. *Рідна школа*, (3), 25–29.
- Малихін, О. В. (2014). Ієрархія компетентностей сучасного педагога. *1025-річчя історії освіти в Україні: Традиції, сучасність та перспективи: збірник матеріалів Міжнародної наукової конференції*, 65–75. <https://core.ac.uk/download/pdf/33688771.pdf>
- Савченко, О. Я. (1997). Дидактика початкової школи. Київ: Абрис.
- Ягупов, В. В. (2002). Педагогіка. Київ: Либідь.